

Elokuvapoliitikka ja kansallinen etu

Mervi Pantti: "Kansallinen elokuva pelastettava." Elokuvapoliittinen keskustelu kotimaisen elokuvan tukemisesta itsenäisyyden ajalla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000.

Mervi Pantin väitöskirjatutkimus *Kansallinen elokuva pelastettava* on kiehtova ja jopa viihdyttävä kirja elokuvan tukemiseen liittyvästä keskustelusta itsenäisyyden ajalla. Pantti on valinnut itselleen työläänsä ja vaativan aiheen liikkua usean tieteenalan rajamaastossa. Valittu ajanjakso on pitkä ja läpikäyty aineisto massiivinen: se sisältää arkistomateriaalia, yhdistysten pöytäkirjoja, valtion virallisjulkaisuja sekä päivä- ja elokuvalehtien artikkeleita.

Kirjan tarkasteluajanjakso on jaettu kolmeen: ensimmäinen jakso käsittää vuodet 1918-1960, toinen 1961-1976 ja kolmas 1977-2000. Pantti itsekin toteaa, ettei "tarkasteltavan aikajakson pituus ole ongelmaton". Mielestäni tulos on kuitenkin paras puoltaja pitkälle aikajänteelle. Pitkät aikajakso asettaa hyvinvointivaltion ajan elokuvapoliittisen keskustelun mielenkiintoisiin raameihin.

Ensimmäisen ajanjakson keskustelua sävytti elokuva-alan toive saada elokuvalla vakiintuneen taiteen status, siirtää se teollisuudesta ja huvituksesta taiteeksi. Ensimmäisen ajanjakson aikana valtio ei antanut kotimaiselle elokuvalla suoraa tukea. Kotimaisen elokuvan verotus vaihteli kuitenkin sen mukaan miten "viihdyttäväksi" elokuva katsottiin. Opetukselliset ja "taiteelliset" elokuvat nauttivat verovapautta tai matalampaa veroprosenttia kuin viihteeksi

katsotut. Valtion suora tuki keskeytyi vakiintuneeseen korkeakulttuuriin kuten kirjallisuuteen. Elokuvalle ei luonnollisesti ollut asiaa tukipotille, jolle sitä katsottiin kuuluvaksi joukkoon, josta tuettavat valitaan.

Pantti näkee ajanjakson elokuvapoliittisen keskustelun valtiosuuntautuneena. Valtio oli elokuvapoliittisten kamppailujen vastustaja ja vetoomusten kohde. Elokuva-ala näki elokuvan ja valtion välisen suhteen "vihamielisenä". Valtio ei ymmärtänyt elokuvan arvoa, ja verotus- ja sensuurikäytäntö kohteli elokuvaa epäoikeudenmukaisesti. Pantti nostaa esiin hyvän esimerkin katkerasta suhteesta Elokuva-lehdestä 4/1929:

Tuskin voitaneen edes puhua mistään valtiovallan suhteesta elokuvaan, korkeintaan voidaan puhua sen suhtautumisesta siihen ja silloinkin vain kielteisestä suhtautumisesta. Valtiovallalle tuntuu elokuva olevan vain jonkinlainen verotusobjekti ja eräänlainen paha, jota valtion filmitarkastamon alati on pidettävä silmällä, jottei se pääsisi turmelemaan kunnan kansalaisia.

Toisen elokuvapoliittisen kauden aikana elokuvapoliittikan rooli muuttui ratkaisevasti: siitä tuli osa yleistä yhteiskuntapolitiikkaa. Valtio alkoi tukea elokuvantekoa suoraan. Kysymys taiteen ja viihteen välisestä erosta ei kuitenkaan kadonnut, vaan muotoutui uudella tavalla. Pohdittiin, millaista elokuvaa valtion varoilla pitäisi tukea. Elokuvapoliittista keskustelua sävytti värikäs kiistely siitä, millainen elokuva on hyvä. Usein taide-elokuva ja viihde-elokuva nähtiin erillisinä ja toisilleen vastakkaisina ilmiöinä.

Pantti korostaa, että kansallisuutta ei toisella kaudella pai-

notettu enää siinä määrin kuin ensimmäisellä kaudella. Se ei enää ollut niinkään itseisarvo, vaan kansallisen elokuvan arvo kytkettiin yhä enemmän eurooppalaisen taide-elokuvan normeihin ja vain taide-elokuvat nähtiin "kansallisina". Taiteella nähtiin arvo sinänsä, sillä ei enää ollut pelkästään kansakunnan rakentamiseen liittyvä tehtävä. Samalla tuskailtiin yhteiskunnallisesti kantaa ottavien ja taiteellisesti merkittävien kotimaisten elokuvien puutetta.

Kaarle Stewenin sanoin: "Meillä on niin kipeä ja usein nouseva kysymys tämä osallistuva kotimainen elokuva yksinomaan sen takia, ettei meillä ole sellaista."

Kolmas elokuvapoliittinen kausi alkoi 1977, jolloin Suomen elokuvasäätiö uudistettiin, ja se alkoi saada varansa valtion budjetista. Pantin mukaan elokuva epäpoliitisoitui ja ammatillistui, ja tuesta päättävät alkoivat ottaa yleisön maun entistä enemmän huomioon. Entiset vastakkainasettelut laantuivat, ja keskusteluihin tuli erityisesti 90-luvulla markkinasävyjä.

Vaikka eri aikakausien keskustelupainotuksia sävyttivät ulkoiset puitteet, Pantti näkee niissä myös yhtäläisyyden: hänen mukaansa keskustelua käytiin ja käydään siitä, että kansallinen elokuva on pelastettava ulkoisilta uhilta. Ajasta riippuen uhka oli ja on ulkomainen elokuva tai/ja kotimainen populaarikulttuuri, ja pelastaminen tapahtuu vain elokuva-alan ja valtion liittoutuman kautta.

Pantti kiteyttää kuvion loistavaan oivallukseen siitä, että elokuva-alan ajaman tuen oikeutus perustui käydyissä keskusteluissa pohjimmitaan perinteiseen kansainvälispoliittiseen traditioon eli kansalliseen etuun.

Minna Lammi